

FOIȘOARA

TELEGRAFULUI ROMAN.

Nr. 19.

Sibiu 9 Septembrie 1876.

Anul I.

Apare la două săptămâni. Corespondințele să se adreseze la redacțiunea Telegr. român cu adausul „pentru Foișoară“.

O PRIVIRE

asupra activității

Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român de la înființarea ei până la a XIV adunare generală.

(Sfârșit).

III.

În partea primă a acestui tractat am arătat în trăsături principale marea importanță a unei asociațiuni române pentru înaintarea poporului în cultură. Am cutezat a pune ziua, în care s'a constituit „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român“ alături de ziua, în care Românii transilvăneni a rupt lanțurile sclăviei. Am afirmat și susținem, că sub împrejurările actuale Asociațiunea, cu privire la viața publică ne-a rămas unicul teren pentru o activitate comună. Și în sfârșit ne-am pus întrebarea: încât Asociațiunea a corespuns înaltei sale misiuni?

După ce am cercetat toți pașii, cari Asociațiunea i a întreprins în restimp de 15 ani ai vieții sale respunsul la întrebare nu mai poate fi greu.

La o parte însemnată a publicului român intimpinăm opiniunea, că Asociațiunea și a câștigat nepetitoare merite pentru cultura și literatura poporului român. Întrebând încât această opiniune este motivată, ni se răspunde: Asociațiunea distribue o sumă însemnată în formă de stipendii și ajutoare; ea edă o foaie științifică-literară; ea a decis a întința secțiuni ști-

entifice; ea a decis a scrie biografiile bărbaților nostri distinși și a le eda în forma unui „album“; ea a decis a eda și premia cărți școlastice; ea s'a ocupat cu deslegarea importantei chestiuni ortografice; ea cercetează după manuscriptele de mare valoare ale lui Clain și Șincai; ea a contribuit la înființarea gimnasiunului român din Seini; ea a pus temelie unei academii române de drepturi; ea a creat o bibliotecă însemnată etc. etc.

Iubirea nemărginită către națiune, entuziasmul mare față de ori ce cauză română, exagerațiunea usitată și încrederea oarbă, ce suntem dedați a o pune în frunțașii națiunii, cari a creat și soarta Asociațiunei, a fost pricina de unii, nemi cercetând după validitatea motivelor, și-a compus o icoană splendidă despre activitatea Asociațiunei.

Nimic mai stricacios pentru progres, decât a trăi în iluziuni și a se înșala însuși pre sine. Simțul de mărime și tărie proprie, ce'l produce iluziunea nu numai că ne face orbi pentru toate greșelile și slăbiciunile noastre, ci ne mână fără cruțare înainte pe calea greșită până ce ne silesc împrejurările a-ne lupta și a-ne măsura mărimea și tăria noastră cu mărimea și tăria altora. Resultatul acestei lupte nu poate fi altul, decât o amară desamăgire și espunerea slăbiciunilor noastre în toată golătatea lor. Este dar un postulat al progresului a ne desface odată pentru totdeauna de iluziuni și chiar dacă am trece de răi naționaliști, a cerceta cu sânge rece după adevăr. Adevărul este singurul și unicul punct de plecare pentru ori ce acțiune.

Aceste sunt motivele, ce ne-au împins a privi din apropiere coloritul viu al icoanei splendide ce ne înfățișează din depărtare activitatea Asociațiunei.

Și astfel ne-am convins, că din lungul șir al măsurilor și dispozițiunilor, care l'am espus în cele pre-

mergătoare, puține a fost însoțite de un rezultat practic. Sau cugetă cineva, că Asociațiunea prin concludul de acum 15 ani, a înființa trei secțiuni științifice, neexecutând acest conclud, și-a câștigat oare care merite pentru literatura română? Sau le-a câștigat atunci, când a decis a scrie biografiile bărbaților români distinși și nu le-a scris? Sau doară am înaintat în instrucțiunea publică, când Asociațiunea a decis a eda și premia cărți școlare și nu le-a edat nici premiat? Sau poate s'a ușorat încâtva deslegarea cesțiunii ortografice prin hotărîrea Asociațiunii a concedea această afacere altei societăți? Sau apoi a înaintat poporul român în cultură prin concludul Asociațiunii neexecutat, a compune disertații cu tendință și cuprins practic, pentru a fi răspândite într' un popor? Unii poate vor fi induși a crede, că Asociațiunea și-a câștigat merite pentru fondarea institutelor de instrucțiune când a decis a promite Românilor din Satmar „spriginul moral“ la înființarea gimnasiului din Seini? Mai puțin decât spriginul moral mai că n'a putut promite. Inse chiar și această promisie a ramas nerealisată. Alții earăși vor da însemnătate „cărții de aur“, ce a creat Asociațiunea. Noi, cercetând după adevăr, aprețuim însemnătatea dispozițiilor făcute, inse nu putem afla nici un merit în nerealisarea lor. Căci ne putem închipui și-rul dispozițiilor înc'odată așa de lung decât este, ne putem închipui suma hotărîrilor nerealisate, cu care Asociațiunii ii place a străluci, indoită, inzecită și insutită, fără ca cultura poporului român se sufere vre o schimbare. Concluse nerealisate pot servi cel mult presidentului Asociațiunii pentru a-și inflorila cuvântul seu de deschidere, inse la nici un cas nu se pot considera ca factori, ce au contribuit la un rezultat practic. Deci noi, voiind a compune un tablou despre activitatea Asociațiunii, suntem siliți a socoti cu factori reali și nu ilusorici, suntem siliți a eschide dispozițiile, ce a ramas neexecutate, și a privi numai la lucrurile factice.

Singurele rezultate practice, dobândite de Asociațiune în restimp de 16 ani sunt: edarea unei foi, fondarea unei biblioteci, distribuirea de stipendii și crearea fondului pentru înființarea unei academii române de drepturi.

Edarea unei foi, este negreșit o dispoziție „par excellence“ pentru promovarea literaturii și culturii poporului. Jurnalistica română de dincoaci de Carpați are a se lupta cu atâtea greutăți și este așa puțin acomodată poporului, încât ea pe de o parte nu poate satisface pretensiunilor publicului cetitor, pe de altă parte se află într'o luptă continuă pentru existență. Eram îndreptățit a aștepta, că Asociațiunea, care in-

trunese o mare parte a bărbaților nostri distinși, prin edarea „Transilvaniei“, va crea o foae, care va fi scutită de defectele jurnalistică române preste tot. Inse ne-am înșălat rău în așteptările noastre. Căci la foaea „Transilvania“, organul Asociațiunii, care a ajuns deja la al zecele an al vieții sale, prin urmare nu se mai poate numi o întreprindere nouă, vedem astăzi ivindu-se defectele susamintite într'un grad cu mult mai mare decât suntem dedați a ale observa la alte foi. Foaea „Transilvania“ este lipsită de colaboratori și de abonați și dacă n'ar răzima în fondul Asociațiunii, care jertfese pe fie care an suma de 700—800 floreni, soarta foaei era de mult decisă. Lucrul, vor zice unii, nu prea are înțeles. O foae, edată de o societate literară, este lipsită de colaboratori! Deși lucrul n'are înțeles, totuși este factic. „Gazeta Transilvaniei“, care de regulă este bine informată despre afacerile Asociațiunii, ne spune că a vădut lista abonaților „Transilvaniei“ și a aflat că această listă representă „lamura inteligenței române“. Precum se vede „lamura inteligenței române“ preferă a abona „Transilvania“, decât a scrie tractate pentru foae. Astfel lucrul fără înțeles i-și află esplicarea. —

Numai incape nici o indoială, noi prin edarea foiei „Transilvania“, n'am făcut altceva decât am satisfăcut forme goale. Nu avem în vedere că poporul român să înainteze în cultură prin cetirea cuprinsului foaei, ci edam în intervale de 15 zile o coală de hârtie, de la care nu pretindem mai mult decât să fie tipărită.

Cu biblioteca Asociațiunii tot pe aceeași cale am mers. Desconsiderând știința și scopul principal al unei biblioteci am grămădit tot ce se poate numi carte și apoi am bucinat în lumea largă: „că avem o bibliotecă, carea preste puțin timp se va pute cu drept cuvânt număra într' primele biblioteci străine“.

Dacă ne-am permis a numera fondul pentru înființarea academiei române de drepturi, într' rezultatele practice, cauza este, că acest fond într'adevăr există. Inceat idea înființării unei academii de drepturi, are loc în fasa actuală a desvoltării poporului nostru am arătat deja în partea adoua a acestui tractat. Din crescerea neînsemnată a acestui fond rezultă, că timpul în care vom pute cugeta serios la realisarea acestei idei este încă foarte departe. Să constatăm dar, fără a mai discuta despre practicabilitatea sau nepracticabilitatea ideei, că Asociațiunea n'a făcut altceva decât a mai adunat atâtea și atâtea mii și se notăm un merit.

Unica dispoziție, care este pe deplin pusă în lucrare și aplicată cu folos din partea Asociațiunii este

distribuirea stipendiilor. Nimenea nu va rămâne la îndoială despre însemnătatea mare a acestei dispoziții pentru înaintarea poporului român în cultură și noi cu mare plăcere și bucurie însemnăm acest merit neprețios al Asociațiunii.

Din toate cele până aici espuse vedem, că tabloul despre activitatea Asociațiunii devine cu atât mai posomorit, cu cât pătrundem mai adânc și fără preocupare în lucrarea ei. Avem înaintea noastră o societate plină de zel și cu multă bunăvoință a îmbunătățirii starea miseră a poporului român. De la început această societate și-a fixat unele probleme frumoase spre deslegare. Ea ține în fie care an adunări generale însoțite de baluri, concerte și banchete; ea a așezat un comitet de 12, care să execute hotărârile adunărilor și să ocârmuească afacerile societății. Acest comitet ține regulat sedințe, are angajați remunerați și „procesul verbal” strălucesc prin o acuratețe admirabilă a administrației și prin așezarea debaterilor decurse în paragrafi. Numărul problemelor însă tot sporesc, căci toți sunt gata a decide, nimenea a esecuta cele decise. Și dacă în unele cazuri entuziasmul pentru o cauză a învins preste comoditate și împintea totuși la lucrare, atunci ne mulțămim cu esecutarea în jumătate, care adesea nu numai că nu produce folos, ci este și însoțită de pagube însemnate. Judecând lumina activitatea societății după ceea ce a făcut, și nu după ceea ce voiesc să facă, nimenea nu va afla ansă a încărca Asociațiunea cu laude; noi însă ne mângăem ușor lăudându-ne însuși pre noi, dând astfel loc la incubarea iluziunilor, cari pentru ochii nostri acopere toate greșelile. Cine se încearcă a descoperi aceste greșeli se privește de rău naționalist, de dușman al societății și persoanelor, cari au condus și conduc societatea.

Este lucru prea firesc că, până când societatea va fi condusă de astfel de principii, până când îi va lipsi tăria a esecuta ceea ce a decis; până când se va mulțămii numai a crea forme goale și va prefera a se legăna în iluziuni despre însemnătatea lucrării sale, până atunci nu poate fi vorba nici de înflorirea societății, nici de promovarea literaturii și culturii poporului român.

Eugen Brote.

DESPRE ÎNSEMNĂTATEA ȘI FOLOSUL STUDIULUI ȘTIINTELOR NATURALE.

(Incheiere).

Arătând în cele premergătoare importanța studiului științelor naturale pentru dezvoltarea vieții intelectuale, ne mai rămâne a privi însemnătatea și folosul acestui studiu pentru dezvoltarea vieții materiale.

O privire mai de aproape a vieții de toate zilele ne arată că, precum de variate și nesfârșite sunt trebuințele omului, tot atât de variate sunt și mijloacele, prin cari omul tinde la îndeplinirea lor. Nu ne este scopul a înșira aici cu deamănuntul toate îmbunătățirile, făcute de științele naturale în interesul agriculturii, industriei, comerțului, al bunului traiu, al confortului și comodității vieții, ci ne vom mărgini a însemna numai unele lucruri mai principale, a căror importanță pentru progresul vieții materiale se va pute cunoaște fără mare greutate.

Bogăția unui popor atâră în linia primă dela bogăția țerei în produse brute și dela felul acestor produse, ce servesc pentru îndeplinirea varielor trebuințe ale omului. Fertilitatea pământului și calitatea produselor însă schimbându-se după loc și timp, a trebuit să vină în ajutor un al doilea factor, care îndreptând și delăturând scăderile născute din inegala distribuție a avuțiilor pământului, să stabilească echilibrul între lipsa unei, și îmbelșugarea altei părți. Acest factor este inteligența omului. Ea este, care pune pe om în stare de a afla mijloacele spre a produce roade bogate acolo unde, de sine lăsată, natura nu ar fi produs nimic; ea este, care află căile numai spre a înmulți cantitatea și spre a îmbunătăți calitatea produselor brute. Din diferitele produse brute tot inteligența omului a format apoi pe cale artificioasă nesfârșitul șir de manufacte, fabricate și artefacte, cari îndeplinesc toate trebuințele zilnice ale omului în mod cu mult mai perfect, decât produsele brute și constituie totodată frumusețea și schimbarea plăcută a vieții popoarelor culte. Prin îmbelșugarea producției pământului în o țară s'a creat prisosuri de tot felul, și lipsa de produse în altă țară a creat un loc sigur, în care se poate deriva prisosul celei d'ântei întrebunțându-se folositor și productiv. Astfel s'a pus fundamentul comerțului, care astăzi împreună cu legăturile păcii și înfrățirii țările cele mai depărtate și națiunile cele mai felurite ale globului. Înmulțirea trebuințelor, ce cu necesitate au rezultat din prisosința mijloacelor de traiu și din experiențele făcute în contactul cu alte popoare, a reclamat tot nouă căi și nouă mijloace pentru acoperirea lipselor vieții și pentru îndeplinirea gustului nobilizat. Astfel s'a

dat naștere industriei, care din începuturi mici și neînsemnate a ajuns astăzi a fi pentru națiunile culte unul din cele mai nesecate izvoare de bogăție și prin urmare de putere politică.

Fiind însă aceste părți ale vieții materiale mai mult sau mai puțin pendente de produsele naturii, este ușor de înțeles că, agricultura, comerțul, industria numai prin ajutorul acelor științe au putut progresa, cari se ocupă cu cunoașterea produselor și fenomenelor naturii.

Ne vom încerca să dovedim această afirmare prin vr'o câteva exemple.

Botanica, și anume fiziologia plantelor cu ajutorul chimiei și al fizicii ne-a arătat prin nenumărate experimente calitatea și cantitatea compozițiilor, cari se află în plante, precum și modalitatea transformării materiilor anorganice, primite din pământ sau din atmosferă, în substanța organică a plantelor. Aceste odată constatate a fost cu înlesnire, punând în un sistem observările singulare, ce privesc procesul de nutriție și dezvoltare al plantelor, a clarificat condițiunile de viață și de prosperare ale vegetației. Pe baza acestor științe și experiențe s'a ridicat agricultura rațională, care în lucrarea sa nu umblă orbecând, ci urmează cu prevedere după un plan bine întocmit. Prezența sau lipsa materiilor nutritive în pământ, calitatea lor, preponderarea uneia sau alteia asupra celorlalte, compoziția și felul pământului, consistența lui, toate aceste condiționând nutriția plantelor influențează cu deosebire prosperarea lor și îmbelșugarea recoltelor. Agricultorul rațional, știind fiecărei soi de plantă ce fel de pământ și ce fel de materii nutritive îi priesc și constatând cu ajutorul climatologiei, cari plante în care regiune reușesc mai bine, va pune pe fiecare soi în condițiile cele mai favorabile prosperării sale.

Prin fiecare recoltă agricultorul scoate din țarina sa o cantitate considerabilă de materii nutritive, cari, consumându-se produsele în sau afară din țară, nu se mai reintorc în pământ. Continuând agricultorul a tot consuma din materiile nutritive ale pământului fără de a i le mai restitui, în curând el va afla pământul sărăcit și puterea lui productivă cu deservșire sleită. Răul acesta însă cu ajutorul științei, omul ușor îl poate delătura. Cunoșcând el adecă câte și ce fel de materii nutritive a extras din pământ prin recoltele sale, va ști ce fel și câtă materie să i restitue, pentruca fertilitatea pământului numai să nu scadă, ci tocmai să sporească. Restituirea se face îngrășând locul prin aplicarea gunoii de tot felul, care conține în sine materiile nutritive ale plantelor. Astfel gu-

noii pentru agricultor este de cea mai mare însemnătate, și acela care are mai mult și mai bun gunoi are totodată și recoltele cele mai frumoase și mai îmbelșugate. Numai prin aplicarea gunoii în cantitate și calitate corespunzătoare a fost cu puțință a spori producțiunea de cereale, de plante de nutreț și industriale așa, ca ele se acopere numai lipsele agricultorului, ci să dea totodată și un prisos însemnat, care să se folosească în comerț și industrie.

Cantitățile de gunoi, cari le produc vitele economului însă, foarte adese nu ajung pentru acoperirea escedentului materiilor estrase din pământ. Astfel omul ar fi silit a privi, cum din an în an țarinile sale sărăcesc, fără de a pute ajuta, dacă nu i-ar veni cărăși științele naturale în ajutor. Mineralogia și geologia ocupându-se cu cunoașterea materiilor și a formațiunii diferitelor straturi, cari compun scoarța pământului, cu ajutorul chimiei au constatat și însușirile acelor materii. Multe din materiile aceste fac parte constitutivă din substanța organică a plantelor, și introducându-le agricultorul în pământul sleit prin multele recolte, el restituie pământului puterea productivă perdută. Astfel mineralogul și geologul descoperind estinsele straturi de ghips, de săruri de kali, de fosfat și carbonat de var etc., pe lângă serviciul făcut științei mineralogice și geologice, a făcut totodată și un serviciu important agricultorului, căci aceste minerale se numeră între cele mai prețioase materii, menite a îngrăsa pământul și a-i spori rodirea lui.

Folosul ce mineralogia și geologia aduc vieții zilnice însă nu se mărginesc numai la agricultură. Pământul mai ascunde în sinul său, afară de materiile numite, încă o mulțime de alte minerale, dintre cari unele au devenit de cea mai mare însemnătate. Amintim aici numai ferul, care prelucrat în mașini și unelte de tot felul, și cărbunii de peatră, cari ca material de foc, au dat comerțului și industriei un avânt atât de puternic, încât cu drept cuvânt putem afirma că, prin aceste două minerale s'a schimbat fața pământului și mersul întreg al civilizației omenești.

Trecând dela botanică, chimie, mineralogie și geologie la zoologie aflăm aceeași importanță pentru viața de toate zilele. Fiziologia animală dimpreună cu anatomia, studiând modalitatea dezvoltării organelor și funcțiunea lor, au ajuns la cunoașterea legilor după cari procesele de nutriție și asimilare, de creștere și secrețiune se petrec în animale. Studiarea însușirilor animalelor dimpreună cu selecțiunea artificială și naturală au arătat omului, dela cari animale poate trage mai mult folos. Astfel s'au deschis nouă căi și s'au descoperit nouă mijloace, prin cari omul poate produce multe și

bune animale domestice. Economia de vite este una din proaptele cele mai însemnate ale agriculturii; fără economie de vite nu ar putea exista economie de câmp. Economia de animale domestice, deși adese purtată foarte irațional, aduce foloase considerabile. Popoare întregi dădorec bunăstarea lor materială acestei economii, care purtată cu rațiune și folosindu-se de îmbunătățirile indigitate de știință ar aduce un folos înzecit și însutit mai mare. Productele brute animalice, precum lâna, peile, blanele, oasele, părul, carnea, laptele etc. în forma lor brută sau prelucrate, dau numai la o mulțime de oameni cele de lipsă pentru hrană, îmbrăcăminte, ci constituie totodată una din cele mai considerabile părți ale comerțului și industriei.

Fizica și părțile ei studiând fenomenele naturii și căutând legile după cari ele se petrec, nu a adus agriculturii, comerțului și industriei mai puțin folos, decât celelalte științe naturale. Mecanica a construit feluri de feluri de instrumente dela barda și ferestrăul lemnarului, până la sfredelul de grosimea unui păr, cu care orlogerul sfredelesce roțile de metal, ce compun un orologiu de busunar. Ea a compus mulțimea nenumărată de mașini începând dela carul și plugul cel greoiu al țaranului, până la locomotivele, cari cu înlesnire poartă poveri de sute și mii de măji, dela mașina, ce poartă acul ușor, pentru a face cele mai fine cusături, până la mașinele, cari în tunelele de Mont Ceniz și St. Gotthard au străpuns Alpii colozali, deschidând comerțului noă căi. Preste tot locul: în economia câmpului și a casei, în comerț și în industrie ne folosim de descoperirile și invențiunile mecanice pentru a sporii producțiunea și cu ea avuțiile și bunul traiu.

Optica cu instrumentele sale străbătând îndepărtările de milioane de miluri, cari despart pământul de celelalte corpuri ceresci, a stabilit cursul stelelor și locul lor pe firmament. Și navigatorul curagios, folosindu-se de rezultatele astronomiei, își urmărește cu ajutorul busuolei fără frică de a se rătăci calea sa prin vastele oceanuri, cari despart continent de continent.

În electricitate și magnetism fizicul ne-a descoperit două puteri naturale, cari combinate una cu alta, au dat naștere telegrafelor electrice. Țările cele mai depărtate, în cari cu alte mijloace de comunicațiune abia am putea ajunge în restimp de luni și ani, prin firul electric se împreună în restimp de minute. Promptitudinea serviciului telegrafic a sprijinit în mod eminent avântul comerțului și industriei de astăzi. Politica chiar, ca să nu mai amintim și de altele, a primit prin aplicarea telegrafului electric o nouă față și o nouă direcțiune.

În viața casnică earăși întimpinăm o mulțime de descoperiri, datorite științelor naturale, cari au contribuit a înlesni traiul și a îndulci și a înfrumseța viața. Invențiunea sticlei ne a procurat diferitele vase de sticlă, cari au înlocuit cele de lemn și de pământ. Aplicarea ei în locul membranelor animalice la ferestri a făcut locuințele omului mai luminoase și mai prietenoase. Ferestrele, mănate prin apă, a produs scândurile, cari înlocuind lutul și peatra în podirea caselor au făcut locuințele mai sănătoase. În locul hărbului cu feștilă, care infectează numai aerul, petrolul ne a deschis un izvor nesecat de lumină efină și bună. Cărbunii de peatră oferă un material de foc foarte prețios și contribuie astfel la cruțarea pădurilor, cari se vor folosi cu mai mare dobândă pentru căștigera lemnului de construcțiune, sau pentru sporirea industriei de lemnărit, care în unele părți constituie singurul mijloc de traiu al claselor mai sêrace. Băsându-ne pe legea că, toate corpurile, prin urmare și aerul, în caldură își mărește volumul, ne-am construit diferitele forme de cupatoare, cari ne înlesnesc încălzirea locuințelor, fără a fi incomodați de fumul ce eșind din vetrele deschise, face adese imposibilă petrecerea în casă. Cănepa și inul, lâna și bumbacul pe lângă aceea, că constituiesc un ram însemnat al industriei casnice, înlesnesc prelucrate în resboiu, fiecărui om a se îmbrăca bine și efin. Cultura legumelor și arta culinară, dezvoltată cu ajutorul chemiei ne oferă bucate felurite și gustuoase. Sarea și salitra pentru conservarea cărnurilor, a creosotului pentru desinfectarea aerului, a chlorului pentru înălbirea pănzelor, a fosforului și pucioasei pentru fabricarea chibritelor sunt de foarte mare însemnătate. Peatra de var arsă în foc, ne înlesnesce zidirea de căsi mai trainice, în locul celor de lemn, trachitul ne dă petrite de moară, și petritele de prin albiele riurilor, folosite la pavarea stradelor înlesnesc comunicațiunea, măbind totodată frumseța și salubritatea orașelor și satelor. Multe produse ale plantelor și animalelor în stare brută sau prelucrate prin chemie, se folosesc ca medicaine în contra diferitelor boale ce bântue pre om. Însemnătatea ferului și mercuriului, a kaliului și a sodei, a pucioasei și a arsenicului și a multor altor produse minerale pentru conservarea sănătății, o putem cunoaște la tot pasul.

Am putea continua astfel pe coale întregi cu enumerarea foloaselor științelor naturale. Din cele deja înșirate însă credem că fiecare se va fi convins de ajuns despre însemnătatea deosebită ce studiul științelor naturale a câștigat atât pentru viața spirituală, cât și pentru cea materială a omului. Un studiu însă care în măsură atât de mare a contribuit și contribuie la progresul civilizațiunii omenesci, fără îndoială merită

cea mai deosebită considerare și cea mai călduroasă îmbrățișare. Căutând la popoarele cele mai culte, intrădevăr și vedem, că ele intimpină cu cea mai mare căldură toate descoperirile și toate invențiunile științelor naturale. Fiecare pas înainte în cunoașterea naturii se urmărește cu cel mai viu interes și nu se cruță nici bani nici ostăneală pentru a sprijini pe bărbații științei, cari pregătesc calea pentru bărbații practicei. Tot la aceste popoare apoi aflăm și imbelșugarea și confortul cel mai mare al vieții, căci inteligența dezvoltată prin ajutorul studiului naturii a sporit mijloacele pentru traiu, și viceversa, prisosul în mijloacele pentru susținerea vieții a condiționat un mai mare progres spiritual. Din contră popoarele, cari nu se știu folosi de avuțiile naturale ale țerei ce locuiesc, neconținut duc lipsă chiar și de cele mai neapărate mijloace pentru traiu. Viața lor tristă se consumă în o luptă deșertă încontra naturii, pre care nestudiându-o nu și-o pot supune. Copleșiți de lipsă și de nevoi de tot felul puterea lor intelectuală nu capătă nici un avânt, spiritul lor nu face nici un progres.

Un popor voind deci să pășească pe calea progresului, voind să susțină cu succes concurența altor popoare, cari sunt mai năntate decât dănsul, trebuie să se folosească de aceleași mijloace, cari și pre alte popoare le-au făcut mari și puternice: trebuie să-și cultive spiritalul îmbogățindu-l cu idei și cunoștințe folositoare, căci numai cu un spirit bine dezvoltat omul poate să-și supună natura, și puterile ei să le aplice în folosul seu. Lipsind o cultură rațională, rămânând omul străin în casa sa, adevărat necunoscând obiectele și însușirile lor dimpreună cu forțele naturii, el nici odată nu va pute realiza un progres real și neîntrerupt. Mai cu desevărsire de cât legile politice și polițenesci, mai cu folos decât dispozițiile artificioase, prin cari se intenționează ridicarea deodată a unui popor la același nivel de cultură, la care au ajuns alte popoare, — se realizează progresul cel adevărat prin cultivarea științelor, cari îmbogățesc mintea și cultivă inteligența. „De s'ar face“, zice Buckle în Istoria civilizațiunii în Anglia, „tot felul de schimbări în viața esterioră a unui popor, fără a se face o schimbare în cugetare, de s'ar întempla orice altă transformare, însă nu o transformare a cunoștințelor, poporul nu poate face nici un progres“. Căci „cugetul“ continuă el, „este creatorul, el dă viață tuturor afacerilor, lucrărilor și faptelor, și manifestări de tot felul pot triumfa un timp oare-care, dară numai progresul în cugete condiționează în cele din urmă progresul lumii. Rămânând ideile neschimbate, ori

ce altă schimbare rămâne superficială și orice îmbunătățire problematică.“

D. P. Barcianu.

Institute de binefacere în România.

Mai la toate popoarele, cari stau pe o treaptă mai de jos a culturii aflăm puțin interes și puțină îngrijire de deaproapele ajuns la infirmitate prin boale sau betrănețe sau prin alte întâmplări. Nomadul, care cu turmele sale trebuie să se afle continuu în migrațiune, dacă voiesce a și le susținere, pescarul, care trebuie des să schimbe locul, dacă voiesce a ave totdeauna succes în pescăritul seu, vânătorul, care neconținut trebuie să percurgă pădurile, pentru a și câștiga hrana de lipsă, toți acestia nefiind stabili cu locuințele lor, vor purta puțină grije de consoții lor lipsiți, și infirmi. Căci necesitatea îi împinge, căutând mijloacele pentru susținerea vieții să desconsidere pre aceia, cari îi pot impede în ajungerea acestui scop. Cu cât însă un popor se dedă la o viață stabilă, cu cât condițiunile pentru progresul în cultură sunt prin urmare mai favorabile, cu atât vedem și compătımirea cu cei slabi, părășiți și infirmi mai dezvoltată. În țerile cele mai înainte în cultură deci și vedem cele mai numeroase și mai bine înzestrate institute de binefacere, publice și private, în cari sêracii și bolnavii de tot felul primesc ajutoarele cele de lipsă pentru susținerea vieții lor materiale și spirituale. S'a afirmat și poate după adevăr, că întrebuițarea săpunului ar fi un criteriu al treptei de cultură intelectuală la care a ajuns un popor. Cu același, ba poate cu mai mult drept, putem afirma că, institutele de binefacere ce le aflăm la un popor, ne pot servi de criteriu pentru dejudecarea înălțimei la care a ajuns cultura inimii aceluși popor. Cultura spiritului și cultura inimii se ajutoază împrumutat, cea d'ântei procură celei din urmă mijloacele spre a se pute manifesta în afară, cea din urmă dă celei d'ântei adevărată însămnătate și frumseță.

Ocupându-ne în Nr. trecut cu o scurtă dare de samă despre institutele din România, cari imediat lucră pentru promovarea culturii poporului în general, adevărat despre scoale, vom comunica la acest loc spre completarea lucrului și unele date privitoare la instituțiunile de binefaceri din România. Observăm că și aceste date sunt scoase din studiul numit al dlui Cretzulescu.

Din diferitele instituțiuni de binefaceri, publice și private, amintim următoarele :

I. Spital e. Abstragând cele militare, spitalele din România se impart in două categorii : a) cele administrate și întreținute de autorități județiene și comunale, 2) cele puse sub directa administrare și întreținute de eforii și epitropii particulare. De categoria celor din urmă se țin : Eforia spitalelor civile din București, epitropia St. Spiridon din Iași, epitropia spitalelor Brâncovenesci etc.

Eforia spitalelor civile din București are in total un venit de 2,082,438 lei 60 bani, care derivă din fundațiunile și donațiunile făcute de diferite familii, și din veniturile unor schituri inchinate acestor așezăminte prin hrisoave domnesci. Eforia formează o administrație separată de guvern supusă controlului Camerei legiuitoare. Eforia aceasta are următoarele stabilimente și servicii sub administrarea sa :

1) Opt spitale sau ospicii, și adecă 7 in București și unul la Ploești, cu 961 paturi. Cu aceste spitale sunt impreunate : a) farmacia centrală, b) laboratorul de chimie servind la trebuințele spitalelor și pentru prelecțiunile ce se dau elevilor din facultatea de medicină, c) serviciul consultațiunilor gratuite și d) amfiteatrul de disecațiune, cu un muzeu de anatomie, care are azi 1,262 preparate anatomice-patologice și microscopice.

2) Orfelinatul de fete „Asilul Elena-Doamna”. Pentru administrarea acestui institut Eforia primesce dela stat o subvenție de 74,000 lei. Patronagiul asupra Asilului il are Măria Sa Doamna. Inființat a fost institutul la a. 1862 de principesa Elena Cuza, ear construcțiunea s'a făcut cu darurile damelor din București și cu cotisațiunile voluntare strinse din toată România. Elevele, aproape 300, se prepară sau pentru a deveni mai târziu institutrice, sau pentru lucrul de mână și dirigerea menagiului. Planul studiilor pentru cursurile superioare este ca și in licee, afară de limbă latină și greacă, cari sunt inlocuite prin cea franceză și germană. Cursul este de 6 ani.

3) Orfelinatul de băeți de la Pantelimon. Elevii primesc instrucțiunea de lipsă pentru eserciarea unei profesii.

4) Serviciul copiilor găsiți și asistați. Acest serviciu este subvenționat de stat cu 53,000 lei. Cu 24,000 lei Eforia subvenționează spitalul din Craiova, ear alte părți din venit le întrebuințează pentru dotarea fetelor sirmane, pentru publicațiuni folositoare instrucției publice și pentru stipendii junilor trimiși in străinătate.

Epitropia S. Spiridon din Iași, este o instituție privată, care insă și ea stă sub controla supremă a puterilor statului. Epitropia aceasta întreține spitale in diferite orașe ale Moldovei, cu preste tot 841 paturi.

Un spital frumos și spațios, întreținut de privați este spitalul Brâncovean in București cu 200 paturi.

II. Serviciul penitenciarelor, sau institute de corecțiune. După legea din 1874 in serviciul penitenciar s'a adoptat sistemul celular micst, unit cu principiul muncii. Prin constringerea la muncă a celor prinși se intenționează două scopuri, odată a moralisa pre cei prinși mai întâi prin muncă, care le asigură un viitor, prin învățătura unui meșteșug și stringerea unui capital mic, ce le servă la eșirea din temniță, a două, a face ca cheltuielile întreținerii arestanților se fie restituite Statului prin chiar produsul muncii lor.

Numărul inchisorilor centrale preventive și al caselor de corecțiune sunt 15. Din aceste in cel din **Văcărești** este inființat un atelier de legat cărți. Arestanții leagă și broșează cărți, registrele și condicile necesare administrației țerei, precum și toate lucrările de cartonagiu ale imprimeriei statului. Dela 1. Oct. 1871 până 31 Oct 1874 valoarea lucrului esecutat s'a urcat la suma de 45,053 lei, ear a cheltuelilor la 43,757 lei rămânend un beneficiu de 1,765 lei.

In inchisoarea din Dobrovăț, se află instalat un atelier de lemnărie. Deținuții fac roabe, care, roate etc. atât pentru administrația județiană, cât și pentru privați. Valoarea totală a obiectelor confecționate s'a ridicat in 31 Oct. 1874 la suma de 4,380 lei.

Inchisoarea din Plătăresci, destinată esclusiv pentru femeii are un atelier de pânzărie; ear in cea din Mărgineni se află un atelier de cismărie, condus de meșteri învățatori din străinătate și provăduț cu mașinile necesare. Lucrătorii arestanți 182 la număr, furnisează cu un preț cu mult mai scăduț, decăt se poate cumpăra dela întreprindători particulari, încălțăminte trebuincioasă pentru întreaga armată română. In termin mediu producțiunea anuală este de 37,564 părechi cisme in preț de 528,728 lei. Din această sumă nunu mai se acopere toate cheltuelile, ci mai rămăne statului un rest pozitiv de 11,922 lei. Pentru altă inchi-soare s'a proiectat un atelier de tors și de țesut, care să producă pânza necesară pentru îmbrăcăminte soldaților. Spre a căștiga materialul brut s'a făcut, in mod de incercare, dispozițiunile pentru a cultiva cânepă necesară prin arestanții altor inchisori. Resultatul căștigat a fost favorabil, așa încăt și acest ram va aduce in viitor multe foloase.

Numărul total al deținuților în închisorile centrale în anii 1871 — 1874 variază între 2,500 și 3,600.

Introducerea muncii în închisorile statului fără îndoială produce și va produce mari faloase. Căci fiind pre arestanți de uritul, ce rezultă din neocupare, îi împedecăm pe de o parte a-și îndrepta cugetele spre mișelii și fapte netrebnece, ear' pe de altă parte îi deprindem cu ocupațiuni folositoare, cari pot să le servească pentru ași câștiga mai ușor mijloacele de subsistență, după ce a eșit din închisori. Însemnătatea cea mare a deprinderii din urmă pentru susținerea ordinii și asigurării proprietății și vieții cetățenilor o vom înțelege ușor, când cugetăm, că partea preponderantă a crimelor și delictelor este o urmare a sărăciei și lipsei poporului de rënd.

NOTIȚE.

Culesul strugurilor. Recolta este singurul scop ce economul urmărește, este drept resplată pentru munca și cheltuelile ce el face săpând și cultivând viile, îngrășând pământul și petrecând o vară întreagă acum în temere acum în speranță până să primească această resplată. Culesul deci merită o deosebită luare aminte. Cu toate aceste cei mai mulți din țărani nostri urmează a merge pe calea rătăcită de mainainte făcând tocmai la cules cele mai mari greșeli. Una din aceste greșeli este că ei se grăbesc preste măsură de a vedè strugurii culeși; ei, cari n'au în vedere decât să producă vin mult, puțin întreabă, dacă strugurii sunt sau nu sunt copti cum trebuie. De altă parte, ei culeg tot ce le stă înainte aruncând și amestecând la un loc struguri copti și necopti, dulci și acri, albi și negri, sănătoși și putreți etc. Este cu neputință a nu înțelege odată pentru totdeauna, cât de păgubitoare este această procedere adevărat barbară, este cu neputință a nu prevedè, că urmând astfel și pe viitor, în curënd țărani nu se vor mai putè desface de vinurile lor, cari în loc să afle trecere în locuri din ce în ce mai depărtate, ele au ajuns deja a fi vëndute cu prețuri adese mai mici decum face munca și cheltuelile împreunate cu cultura viilor.

Inteligența și în deosebi preoții și învețătorii au o sfântă datorință a desrădăcina greșelile ce țărani fac în culesul strugurilor, greșeli, cari amenință a discredită cu desăvârșire vinurile noastre. În contra acestor greșeli recomandăm pe scurt observarea următoarelor regule:

1. Să se amâne culesul până ce strugurii s'au copt cu desăvârșire;

2. Să nu se culeagă deodată, ci pe rënd adunând și deosebind strugurii albi de cei negri, strugurii sănătoși și copti de cei putreți și acri și punënd mustul în vase deosebite. Cu chipul acesta s'ar dobândi un escelent vin alb și altul roșu precum și un al treilea vin de rënd, care și el s'ar putè vinde, dacă nu cumva l'am păstra pentru trebuințele muncitorilor sau pentru oțet. Vinurile astfel pregătite ar resplăti cu prisos munca aplicată în culegerea și tescuirea deosebită a strugurilor.

3. Să se mustească strugurii frumoși și dulci deosebit de strugurii acri și de rënd pregătind din strugurii albi, vin alb, ear din cei negri, vin roșu. Strugurii putreți să se înlătore cu totul.

4. Vasele în cari se adună, se tescuesc și se păstrează strugurii și mustul, să fie cât se poate de curate; căci adese vinurile rele nu sunt decât o urmare firească a vaselor rău grijite și murdare.

Indreptare de erori: În num. 17 al „Foișoarei T. R. :

Pe pag. 134. coloana 1 rëndul 15 în loc de: nu vei putè examina, să se cetească: nu va putè esauria.

Pe pag. 134 coloana 2 rëndul 31 în loc de: prin scopurile: spre scopurile.

Pe pag. 135 col 2. rëndul 28 în loc de cuvintele: în o slăbiciune, să se cetească: spre un idea l.

În Nr. 18 pe pag. 138 columna 1. rëndul 3 în loc de: pățania va fi ajuns dlui Chitu, să se cetească: pățania dlui Chitu va fi ajuns.

BIBLIOGRAFIE.

Carte de lectură pentru clasele gimnasiale inferioare, redactată de I. V. Russu. Sibiu. Tip. lui S. Filtsch (W. Krafft) 1876.

Concordanța biblică reală sau locuri scripturale în ordinea alfabetică a materiilor diverse, elaborată de Tit Budu. Partea II. Gherla Tip. diecesană 1876.

A. W. Grube, Biografie române, traduse de N. Petra-Petrescu. Sibiu Tip. W. Krafft (S. Filtsch) 1876.